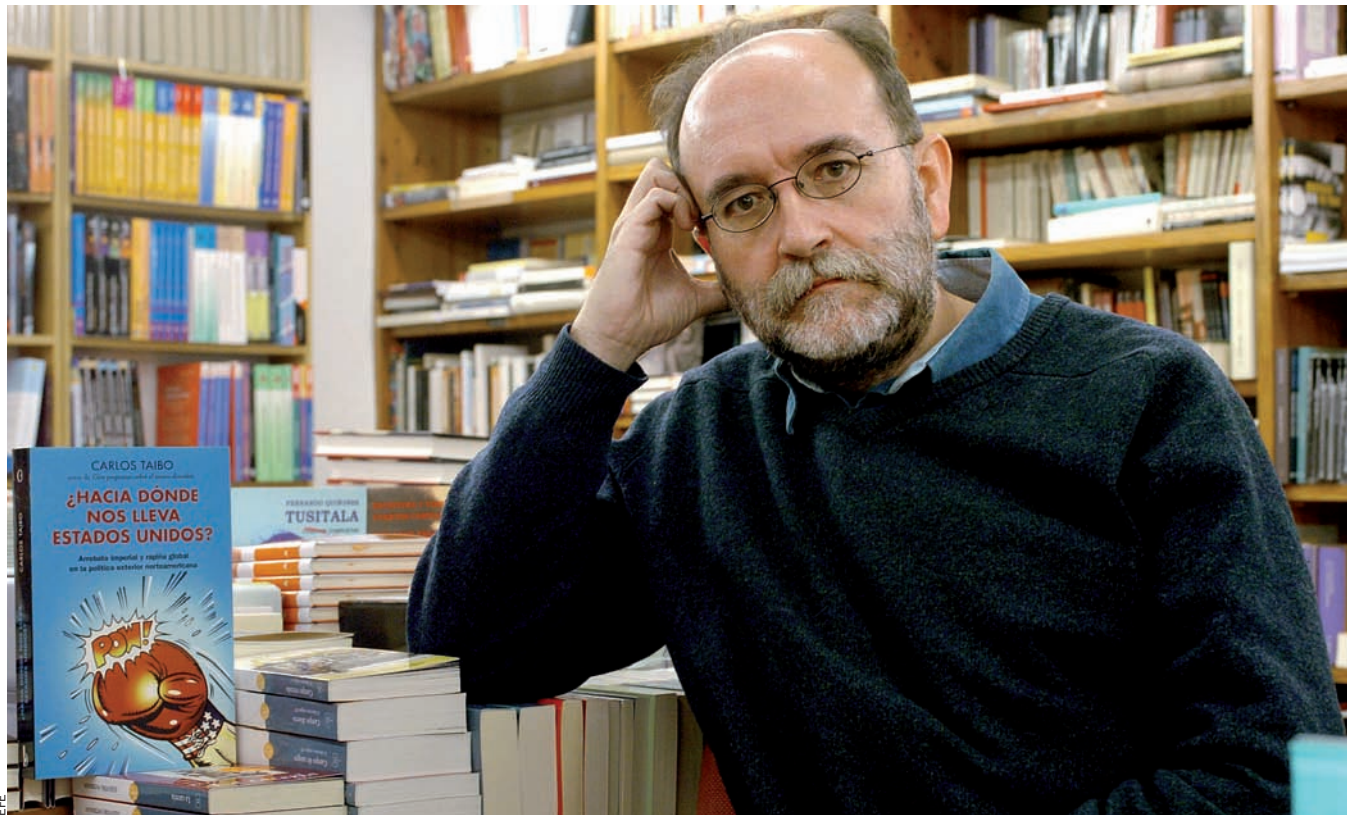

“La percepció que l’URSS no hi intervindria va ser un factor decisiu”

Carlos Taibo (Madrid, 1956) és professor de ciències polítiques a la Universitat Autònoma de Madrid. S’ha convertit en un dels principals especialistes en l’estudi de la transició a l’Europa central i oriental després de la caiguda del mur de Berlín.

En quin moment es va començar a percebre que la Unió Soviètica tenia risc de fer fallida?

—Hi ha dues visions diferents. Hi ha qui diu que d’indicadors que la Unió Soviètica estava en crisi n’hi havia des dels anys 60. Ara bé, la percepció que és una crisi terminal només es manifesta a la segona meitat dels 80, sobretot

a partir del moment que la informació que arribava de l’URSS es va fer més fluida i més seriosa.

—La renúncia de Gorbtxov a la doctrina Brejnev fou el catalitzador més important que va fer que els països de l’òrbita soviètica adoptessin mesures reformadores i liberalitzadores, o hi va haver raons de més pes?

—El canvi va venir fonamentalment d’aquesta renúncia. La percepció que l’URSS no hi intervindria militarment va ser un factor decisiu que permet d’explicar què va passar, amb l’excepció de Polònia, on el paper d’una oposició molt forta va portar el procés per un camí diferent. Sigui com sigui, a banda d’aquest factor, la crisi del sistema era un estímul per al canvi. Cal afegir-hi la corrosió d’unes elits dirigents molt poc disposades a lluitar per mantenir allò que hi havia.

—A partir de l’efondrament de l’URSS emergeixen diverses realitats nacionals. Què les mantenia ocultes?

—Un sistema repressiu que impedia la discussió crítica sobre el passat i que mantenia mecanismes de control molt severs. Paral·lelament a la repressió, la centralització abusiva en el terreny

polític i econòmic també van ser factors a tenir en compte. Tanmateix, també hi hagué una certa llibertat en el terreny cultural i lingüístic que va fer que la situació no fos tan extrema pel que fa a aquests drets. Aquesta llibertat permetia les manifestacions culturals d'alguns individus i actuava com una vàlvula d'escapament de més problemes.

—Tanmateix, per què hi hagué aquesta certa permissivitat en el terreny cultural?

—Des de la mort de Stalin els dirigents soviètics foren més respectuosos en el terreny cultural. Tot i que Brejnev va fer un pas enrere, ja no es va tornar a l'etapa repressiva anterior i les diverses llengües existents van poder perviure, no en les condicions ideals però sí, almenys, en condicions moderadament respectuoses. La resposta a aquesta permissivitat és que la desestalinització va implicar que el 1956 hi hagués un cert qüestionament de la política de Stalin vers la qüestió nacional i una certa voluntat d'obrir espais per a les elits dirigents de les diverses repúbliques i regions.

—Per què eren tan refractàries a reconèixer l'existència de realitats nacionals i ètniques minoritàries, les direccions dels partits comunistes dels diversos estats de l'òrbita soviètica?

—Perquè restaven sotmeses als dictats de l'URSS, que entenia que les eventuais erupcions nacionalistes dins aquests països atemptaven contra els interessos generals soviètics. Val a dir que les elits eren molt dòcils enfront dels interessos de l'URSS. Fins i tot, els nacionalismes d'estat eren molt suaus i restaven subjectes a tot allò que arribava de Moscou.

—Durant l'etapa soviètica el nacionalisme es va convertir en un arma de l'oposició anticomunista. Quin paper té, avui dia?

—Cal distingir, en primer lloc, entre els nacionalismes d'estat i els nacionalismes contestataris. Pel que fa als primers, en molts casos els dirigents d'aquests països han assumit posicions molt similars a les de l'elit soviètica dirigent d'anys enrere. En canvi, els nacionalismes contestataris han continuat defensant dins de cada un dels nous estats independitzats el reconeixement dels drets d'autogovern i d'autodeterminació. Sigui com sigui, crec que s'ha

exagerat el paper dels nacionalismes. És un factor entre més, però l'augment de formes de capitalisme mafiós té molta més importància que no pas els nacionalismes a l'hora d'explicar moltes coses.

—Els països que han nascut de l'antiga URSS han assolit el mateix nivell de democratització i liberalització que els de l'Europa de l'est?

—No, no l'han assolit. Passa que aquí cal discutir si la democràcia i la liberalització a l'Europa de l'est és saludable. Em temo que no ho és. Els nivells són diferents. Sobretot si assumim una certa opinió crítica respecte a allò que succeix a Polònia o a Hongria.

—Però hi ha democràcia als països de l'antiga URSS, tal com és entesa a occident?

—Existeixen democràcies de baixa intensitat, un compliment formal de determinades regles. Però hi ha mancances elementals en el terreny qualitatiu. També cal preguntar-se, però, si als nostres països no es pot fer una crítica similar.

—Quines són aquestes mancances de què parlem?

—La manca de societats civils independents, una tendència cap a fórmules monopartidistes, dirigents autoritaris sovint fora de control i corporacions empresarials molt poderoses, a més de problemes amb el concepte de divisió de poders.

—Quines raons expliquen que hagin aparegut conflictes bèl·lics en algunes d'aquestes repúbliques amb minories ètniques?

—L'existència d'estats anquilosats, elits poc disposades al canvi, situacions econòmiques i socials molt delicades, efectes dòmino d'uns conflictes amb uns altres i herències molt mal resoltes, com ara les derivades de la centralització i l'enginyeria ètnica durant el temps de l'URSS. Un cas molt evident és el de les dues repúbliques d'Ossètia. No tenia cap sentit que una mateixa comunitat fos dividida en dos estats diferents, l'un dins Rússia i l'altre dins Geòrgia.

—L'actual conflicte entre Rússia i Geòrgia per la qüestió d'Abkhàzia i d'Ossètia del Sud té a veure amb el procés iniciat després de la caiguda del mur o respon a uns altres factors?

—Té a veure amb una confrontació entre els Estats Units i Rússia, que era

inevitable més tard o més d'hora. També té a veure amb uns llegats polítics i nacionals determinats de l'etapa soviètica, com ara la partició d'Ossètia a què em referia abans, i també a l'existència d'elits que, ni que siguin pro-occidentals, acaben reproduint una lògica que és penosa i en absolut democràtica. Això, tant pel que fa als governants russos, com als georgians i als d'Abkhàzia i Ossètia del Sud.

—El torcebraç de Rússia amb occident, per qüestions com ara el gas, l'escut antimíssils, el conflicte de Geòrgia, fan que es parli d'una nova guerra freda. Hi esteu d'acord?

—No, no hi estic d'acord. Per dues raons. La primera és que les dues parts enfrontades, Rússia i occident, comparteixen avui dia el mateix sistema econòmic. La segona és que Rússia és un país comparativament més dèbil, amb una despesa militar inferior a la dels Estats Units, França, el Regne Unit i Alemanya, cosa que, com a part enfrontada, li atorga molt poc pes. En el vessant militar, Rússia és clarament inferior.

—Una Rússia dependent de l'exportació dels hidrocarburs, és una Rússia viable a llarg termini?

—És una Rússia problemàtica. Sobretot perquè l'economia no es diversifica, perquè els recursos més tard o més d'hora s'esgotaran i perquè les desigualtats socials són cada vegada més notables.

—Podria passar, en el futur, que es produís un segon esfondrament de Rússia, econòmicament?

—Podria passar, però hem de tenir en compte que parlem del país més ric del planeta en termes bruts; és a dir, és el que disposa de més recursos naturals i això li atorga uns determinats actius que no es poden negligir.

—Sigui com sigui, l'evolució que ha fet la regió aquests darrers vint anys és positiva en termes generals, a parer vostre?

—No, crec que no ho és. És veritat que hi ha més llibertat i més drets civils i polítics que en el passat. Però la situació social i ecològica és molt pitjor. En aquestes condicions, crec que el diagnòstic que parla d'una tercermundització de molts d'aquests països és una anàlisi correcta.

Xevi Camprubí